

Zapewnienie rozwoju przestrzeni obywatelskiej w Unii Europejskiej - oczekiwania społeczeństwa obywatelskiego na najbliższe pięć lat

Polska prezydencja w Radzie Unii Europejskiej

Duńska prezydencja w Radzie Unii Europejskiej

Cypryjska prezydencja w Radzie Unii Europejskiej

Przewodniczący/ca Parlamentu Europejskiego

Przewodniczący/ca Komisji Europejskiej

W perspektywie nadchodzącej pięcioletniej kadencji, przedstawiciele i przedstawicielki organizacji społeczeństwa obywatelskiego, głęboko zaangażowanych w promowanie demokracji, praw człowieka i aktywności obywatelskiej w całej Europie, wzywają do priorytetowego traktowania działań, które wspierają rozwój przestrzeni obywatelskiej, demokrację i ochronę praw podstawowych.

Spółeczeństwo obywatelskie odgrywa kluczową rolę w promowaniu praw obywatelskich, politycznych, gospodarczych, społecznych, kulturalnych i środowiskowych, wzmacnia marginalizowane głosy, promuje udział obywatelski w procesach rządzenia, a w końcu dba o to, aby rządzący czuli, że odpowiadają za swoje decyzje przed społeczeństwem.

Pomimo nieocenionego wkładu społeczeństwa obywatelskiego, jesteśmy świadkami spadku poszanowania wolności obywatelskich, praworządności i demokracji w Unii Europejskiej, o czym świadczą m.in. badania^{1 2 3} i wyniki raportu Komisji Europejskiej na temat praworządności.⁴ Wyzwania stojące przed społeczeństwem obywatelskim, w tym restrykcyjne przepisy, ograniczenia finansowania, nękanie prawne i ataki fizyczne, zagrażają podstawom demokracji.

Chociaż Unia Europejska podjęła w ciągu ostatnich pięciu lat ważne działania w celu rozwiązania problemu regresu demokracji oraz wzmacniania przestrzeni obywatelskiej, wciąż mierzymy się z brakiem rozwiązań systemowych. W nadchodzącej kadencji UE musi wykorzystać dorobek ostatnich pięciu lat - odwołując się do sprawozdania Komisji Europejskiej z 2022 r. w sprawie stosowania Karty praw podstawowych UE i dalszych konsultacji⁵ oraz konkluzji Rady z 2023 r. w sprawie przestrzeni obywatelskiej⁶ - w celu zbudowania spójnych, strategicznych ram współpracy i wsparcia, zgodnie z postulatem zawartym w *Europejskim manifestie społeczeństwa*

¹ Liberties Rule of Law Report 2024, [Liberties Rule Of Law Report 2024 FULL.pdf](https://liberties.europa.eu/publications/2024-rule-of-law-report) (dq4n3btxmr8c9.cloudfront.net).

² Europejskie Forum Obywatelskie, Raport Civic Space Watch 2024, [Raport o przestrzeni obywatelskiej 2024 - Europejskie Forum Obywatelskie](https://civic-forum.eu) (civic-forum.eu).

³ [Dane - Civicus Monitor](https://dane.civicusmonitor.eu)

⁴ Komisja Europejska, Sprawozdanie na temat praworządności 2023, https://commission.europa.eu/publications/2023-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en

⁵ Komisja Europejska, A thriving civic space for upholding fundamental rights in the EU 2022 Annual Report on the Application of the EU Charter of Fundamental Rights, 2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022DC0716>.

⁶ Rada Europejska, Konkluzje Rady w sprawie stosowania Karty praw podstawowych UE; Rola przestrzeni obywatelskiej w ochronie i propagowaniu praw podstawowych w UE, 2022, [Prawa podstawowe: Rada zatwierdza konkluzje o roli przestrzeni obywatelskiej - Consilium](https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/14-council-conclusions-civil-society) (europa.eu)

obywatelskiego podpisanym przez ponad 240 organizacji społeczeństwa obywatelskiego z całej Europy.⁷

Ponadto, wszystkie europejskie przepisy i polityki powinny ułatwiać działanie społeczeństwa obywatelskiego, nie kreując dodatkowych zagrożeń. Wiąże się to z przeprowadzaniem ocen *ex ante* wpływu wszystkich polityk UE na prawa podstawowe, w tym intersekcyjnych analiz uwzględniających zróżnicowanie społeczeństwa obywatelskiego, aby zapewnić, że polityki te wspierają korzystanie z praw podstawowych.

Wzywamy do podjęcia następujących działań w ciągu najbliższych pięciu lat:

- **Europejska Strategia Społeczeństwa Obywatelskiego**, integralna z szerszą Europejską Agendą na rzecz Demokracji. Strategia ta powinna podkreślać wagę społeczeństwa obywatelskiego, w całej jego różnorodności, we wspieraniu demokratycznego zaangażowania i ochronie praw człowieka. Strategia powinna zapewniać solidne i spójne ramy polityczne, które umożliwiają działanie, wspierają i chronią społeczeństwo obywatelskie.
- **Silny mandat dla wiceprzewodniczącego/cej Komisji odpowiedzialnego/nej za demokrację, przestrzeń obywatelską i dialog ze społeczeństwem obywatelskim.** Rola ta powinna obejmować odpowiednie narzędzia pozwalające na podejmowanie inicjatywy, przewodnictwo i kontrolowanie procesu wdrażania strategii oraz zapewnienia spójności między europejskim i międzynarodowym podejściem do społeczeństwa obywatelskiego w politykach UE. Mandat powinien również obejmować proaktywne wsparcie dla zagrożonych atakami podmiotów obywatelskich i terminowe działania następcze w związku ze skargami podmiotów społeczeństwa obywatelskiego dotyczącymi ataków, jakich doświadczają. Powinien on obejmować wsparcie rozwoju inicjatyw mających na celu **ochronę społeczeństwa obywatelskiego i obrońców praw człowieka - w tym tych przebywających na uchodźstwie - przed nękaniami, zastraszaniem i atakami**, poprzez ustanowienie mechanizmów wczesnego ostrzegania kierowanych przez społeczeństwo obywatelskie i mechanizmów ochrony oferujących szybkie wsparcie w sytuacjach kryzysowych.
- **Wzmocnienie instytucji pośredniczących pomiędzy obywatelami a państwem i przyjęcie Umowy o dialogu obywatelskim:** instytucje pośredniczące odgrywają kluczową rolę w organizowaniu i reprezentowaniu potrzeb i aspiracji. Dialog powinien być rozumiany jako stała, ustrukturyzowana i znacząca interakcja między instytucjami a zorganizowanym społeczeństwem obywatelskim, prowadząca do współtworzenia sprawiedliwego, włączającego społeczeństwa obywatelskiego i długofalowej polityki. Umowa o dialogu obywatelskim z instytucjami UE powinna jasno definiować jego zakres, miejsce, instrumenty i wyniki.
- **Wzmocnienie polityki finansowania:** Tworzenie programów finansowania społeczeństwa obywatelskiego powinno uwzględniać głos organizacji, zapewniając, że formy finansowania odpowiadają ich potrzebom, a także potrzebom społeczności, którym organizacje służą; zmniejszając obciążenia administracyjne. Przyszłe wieloletnie ramy finansowe powinny odpowiadać na potrzebę dalszego wspierania społeczeństwa obywatelskiego w różnych obszarach polityk publicznych zarówno poprzez dotacje operacyjne, jak i dotacje na projekty, w tym poprzez zwiększenie budżetu Programu „Obywatele, równość, prawa i wartości” (CERV).

⁷[Manifest - Społeczeństwo obywatelskie dla UE](#)

- **Europejski Semestr Demokracji:** Opierając się na europejskim cyklu praworządności, UE powinna ustanowić Europejski Semestr Demokracji,⁸ otwarty dla krajów kandydujących, w celu badania wzajemnych relacji między polityką gospodarczą i społeczną a demokracją. Roczny przegląd powinien zawierać odrębny rozdział poświęcony przestrzeni obywatelskiej, w wyraźny sposób powiązany z polityką gospodarczą i społeczną, a także z mechanizmami ich egzekwowania i reformami.
- **Większa rola FRA jako europejskiej instytucji zajmującej się prawami człowieka.** Postulat ten obejmuje umożliwienie FRA wydawania własnych opinii na temat polityk UE i systematyczne angażowanie agencji w ocenę skutków tych polityk.

Aby wsparcie dla społeczeństwa obywatelskiego było skuteczne, instytucje UE muszą przyjąć spójne podejście do demokracji w UE i poza nią, a także wzmocnić demokratyczną legitymację polityk europejskich, które muszą tworzyć społeczeństwa włączające wszystkich.

Zalecenia te, będące wynikiem wspólnej pracy organizacji społeczeństwa obywatelskiego na szczeblu krajowym i europejskim,⁹ powinny kierować działaniami Unii Europejskiej w ciągu najbliższych pięciu lat.

Jesteśmy gotowi i gotowe do współpracy ze wszystkimi instytucjami UE i siłami politycznymi zaangażowanymi w realizację tych propozycji. Razem możemy zbudować Europę, w której społeczeństwo obywatelskie rozwija się, kwitnie demokracja i chronione są prawa podstawowe.

Niniejszy dokument powstał w ramach przygotowań do Forum Społeczeństwa Obywatelskiego organizowanego w Warszawie 26 czerwca 2024 roku. Przedstawiamy w nim najważniejsze działania, które instytucje unijne powinny podjąć w nadchodzącej pięcioletniej kadencji, aby stworzyć warunki sprzyjające rozwojowi społeczeństwa obywatelskiego w krajach UE.

Dokument jest wynikiem wieloletniej pracy organizacji społeczeństwa obywatelskiego na szczeblu krajowym i europejskim.¹⁰ Zachęcamy inne organizacje społeczeństwa obywatelskiego do dalszego wykorzystywania i rozwijania tych propozycji. Liczymy na współpracę z instytucjami i siłami politycznymi, które wyrażą gotowość wspólnej pracy na rzecz urzeczywistnienia tego programu.

⁸ Christian MOOS, opinia EKES-u: Odporna demokracja dzięki silnemu i zróżnicowanemu społeczeństwu obywatelskiemu (opinia z inicjatywy własnej) <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/resilient-democracy-through-strong-and-diverse-civil-society-own-initiative-opinion>, 2019.

⁹ Obejmują one wspólne oświadczenie organizacji społeczeństwa obywatelskiego Deklaracja bukareszteńska na rzecz odpornego społeczeństwa obywatelskiego zdolnego do budowania na wartościach UE (2019); [Społeczeństwo obywatelskie na pierwszej linii frontu - 5 punktów dla działań UE na lata 2019-2024](#) (2019); [Kompleksowy plan na rzecz innowacji demokracji w Europie](#) EPD [Wizja społeczeństwa obywatelskiego dla Europejskiego planu działania na rzecz demokracji](#) (2020); [Zalecenia dotyczące kompleksowej europejskiej polityki i strategii w zakresie społeczeństwa obywatelskiego](#) (2020 r.); [Końcowe wyniki Konwencji o społeczeństwie obywatelskim na rzecz przyszłości Europy](#) (2022 r.); [Badanie dotyczące wpływu pandemii COVID-19 na prawa podstawowe i przestrzeń obywatelską](#) (2022 r.); Dokument Recharging Advocacy for Rights in Europe (RARE) dotyczący "Europejskiej strategii na rzecz społeczeństwa obywatelskiego: uznanie, włączenie, ochrona" (2022 r.), "Bringing human rights and Article 2 values to life: the role, challenges and solutions for civil society" ("Ożywianie praw człowieka i wartości z art. 2: rola, wyzwania i rozwiązania dla społeczeństwa obywatelskiego") (2022 r.); ["How can we enable, protect and expand Europe's civic space, to strengthen democracy, social and environmental justice?"](#) ("Jak możemy umożliwić, chronić i rozszerzać europejską przestrzeń obywatelską, aby wzmocnić demokrację, sprawiedliwość społeczną i środowiskową?"). (civic-forum.eu) (2023). [Civil society for EU campaign](#).

¹⁰ op.cit.